

UIT DEN STEENTIJD.

I. INLEIDING.

IEDEREEN weet, dat de macht van den mensch over de grondstoffen, die de Natuur hem biedt, nog dagelijks toeneemt. Elken dag bijna komen nieuwe berichten tot ons van moeilijkheden, die overwonnen zijn; moeilijk verwerkbare ertsen, die eindelijk hun kostbaren inhoud lieten glippen; nieuw gevonden mijnvelden, die weer een onmisbare stof goedkoopere zullen kunnen leveren; nieuwe methoden om zelfs de eenvoudigste voorwerpen van dagelijksch gebruik beter en goedkoopere te kunnen vervaardigen.

En juist daarom, omdat wij steeds leven te midden van nieuwe uitvindingen, te midden van een techniek, zoo sterk ontwikkeld, dat geen menschegeest ze in haar geheel kan omvatten, daarom is het voor ons zoo moeilijk in gedachten af te dalen tot diegenen onzer voorouders, die nog bijna alle techniek misten, en die zich moesten behelpen met de ruwe producten, zooals de natuur zelve die oplevert. Maar tusschen dien oermensch die een willekeurig stuk steen opraapte, het gebruikte en het weer weg wierp en den tegenwoordigen Europeaan, ligt een geweldige spanne tijd, die met vijfhonderd duizend jaar waarschijnlijk nog te kort geschat is en . . . een geweldige geschiedenis.

Geschiedenis! Daaronder wordt gewoonlijk verstaan, wat uit schriftelijke overleveringen bekend is; al is dit geschrift dan ook vaak ingebeiteld in de grafsteenen van vorsten, die voor duizenden jaren hebben geregeerd. Maar er is nog een veel oudere geschiedenis, die we met een „slip of the tongue” voorhistorische geschiedenis zouden kunnen noemen en die geschreven staat in de aarde zelve, waarvan de letterteekens gebruiksvorwerpen zijn, gevonden in holen, rotswoningen, vaak verstrooid over de akkers en door de ploeg omhoog gebracht; — en de illustratie's de overblijfselen van woonplaatsen, die ons dadelijk zoo veel meer van onze vroege voorvaders kunnen vertellen.

Ook deze vóórgeschiedenis (Fransch „Préhistoire”) wordt in tijdperken verdeeld en wel allereerst naar het materiaal waaruit wapenen en gebruiksvorwerpen werden vervaardigd. Vóór ons tegenwoordig stalen tijdperk heeft het ijzeren tijdperk eeuwenlang geduurd. Voordat de kunst om ijzer uit erts te smelten werd verstaan, hadden brons en koper reeds een geweldigen zegetocht door Europa gemaakt. En lang voordat het eerste koper, waarschijnlijk bij toeval in de asch van den vuurhaard werd gevonden, vervaardigde de mensch keurig bewerkte mesjes, bijlen, pijl- en lanspunten van steen. En bedenk dan dadelijk, dat sommige natuurvolken thans nog geheel en al in het steentijdperk leven. En, dat de steentijd in Europa nog heel niet zoo lang achter ons ligt. Dat de Noormannen hunnen tegenstanders bij voorkeur met een steenen bijl den kop stuk sloegen, is voldoende bekend, maar menigeen zal niet weten, dat de slag bij Hastings in 1066 nog gedeeltelijk met steenen wapens werd uitgevochten. Naast steen werden ook reeds in vroege tijden been en herts-hoorn tot gebruiksvorwerpen verwerkt.

Ook uit ons land zijn voorwerpen uit den steentijd reeds jarenlang bekend en Ge denkt daarbij waarschijnlijk dadelijk aan de meest bekende overblijfselen uit den grijzen voortijd, de terpen en de hunnebedden en toch hebben geen van beiden op dit gebied veel bijzonders opgeleverd; verreweg de meeste vondsten van gepolijst steenen bijlen en mooi bewerkte pijlpuntjes in ons land zijn eenvoudig oppervlakte vondsten, zonder verband met woonplaats of begraafplaats onzer vroege voorouders. De meeste van die voorwerpen zijn dan ook zoo opvallend, dat iedereen ze dadelijk als iets bijzonders herkent en . . . in den zak steekt, vooral daar aan deze steenen veel bijgeloof verbonden is. Het natuurlijk gevolg hiervan is, dat op vroegere rijke vindplaatsen, waar tientallen bijlen en honderden pijl-

Fig. 1. Een vuistwieg (Faustkeil) van het Acheul type gevonden aan het strand van Jersey. Aan beide kanten bewerkt.

Fig. 2. Een punt van het Moustier type. Ook van Jersey. De achterkant vertoont slechts een plat vlak.

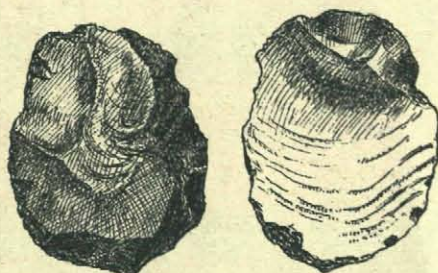

Fig. 3. Een schraper van het mesolithisch type. Jersey. Rondom bewerkt.

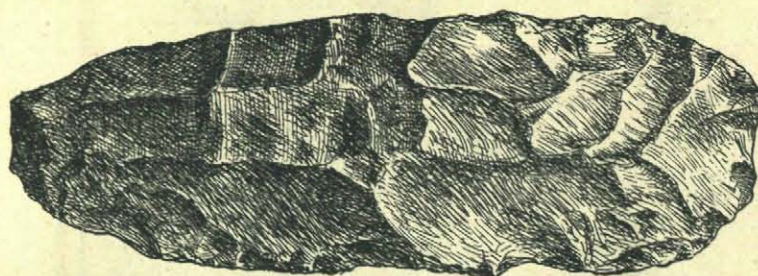

Fig. 4. Raw bewerkte bijl uit het mesolithicum. Rijckholt, Limburg.

Fig. 5. Weinig gebruikt mes uit Rijckholt. Er naast de doorsnede.

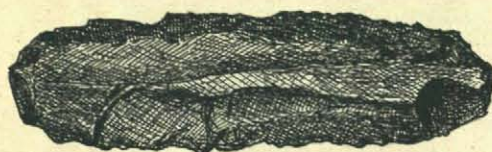

Fig. 6. Door het gebruik afgesleten mes uit Rijckholt.

Fig. 7. Een z.g. microlith of zeer fijn mesje van den Maasoever bezuiden Maastricht.

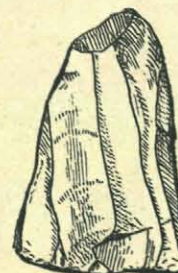
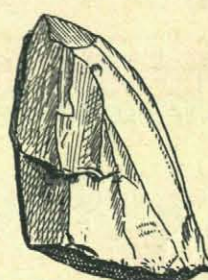

Fig. 8. Een nucleus of steenkern, dat is wat van een vuursteenklomp overblijft na het afsplijten van mesjes. Rijckholt.

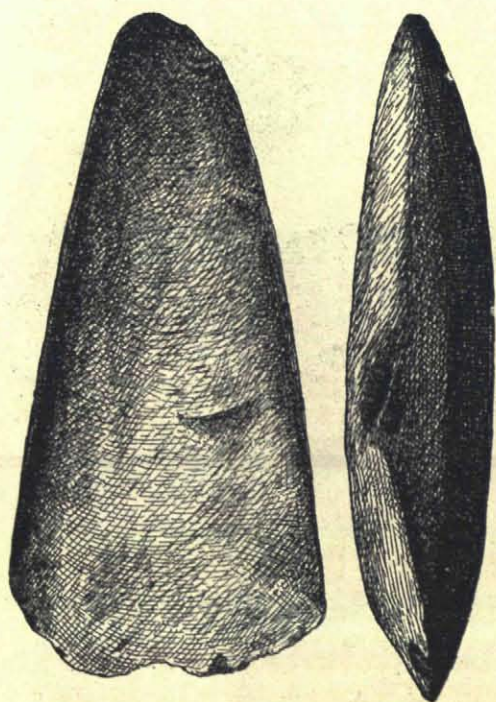

Fig. 9. Gepolijste steenen bijl van de Shetlands eilanden; platte en smalle kant.

Fig. 10. Ronde schraper (button scraper) uit den Neolithischen tijd van Jersey.

Fig. 11. Neolithische boor van Jersey.

Fig. 12. Niet afgewerkte pijlpunten.

a

b

Fig. 13. Neolithische pijlpunten; links uit Ootmarsum, rechts van Jersey.

Fig. 14.

Buitengewoon mooi afgewerkte vuursteen pijlpunt uit de Dru-nensche duinen; voor- en achterzijde bij verschillende belichting.

punten opgeraapt zijn, thans nog maar hoogst zelden iets gevonden wordt, wat voor den amateur zeker heel jammer is, maar voor de wetenschap niet van zoo heel veel belang. Die toch vraagt niet naar enkele mooie stukken, maar naar de geheele omgeving, naar de levensomstandigheden van den voorhistorischen mensch en daarvoor moeten natuurlijk de woonplaatsen of tenminste begraafplaatsen systematisch worden onderzocht.

Gaan wij nu naar nog oudere tijden terug, toen het polijsten van den steen nog evenmin gebruikelijk was als het schieten met pijl en boog, dan liggen de omstandigheden onverdeeld gunstiger. Meestal worden slechts de allermooiste stukken door den landman als iets bijzonders herkend, zoodat de onderzoeker nog bijna den geheelen inventaris compleet vindt en gewoonlijk de vindplaats ontdekt door het oprapen van enkele gebrekkige stuk-

ken, die dan bij verder naspeuren door steeds mooier en rijker materiaal worden gevolgd.

Want ook vóórdat het nieuw steenen tijdperk, dat van den gepolijsten steen, was ingetreden, werden al prachtig bewerkte vuursteenmessen, bijlen, schrapers, enz. vervaardigd en wanneer we steeds oudere woonplaatsen bezoeken, zien wij het steenen gereedschap steeds ruwer en primitiever worden, totdat eindelijk stukken voor ons liggen, waarvan de eene onderzoeker bij hoog en laag beweert, dat het menschenlijke werktuigen zijn, door menschen gebruikt en voor het gebruik geschikt gemaakt, terwijl andere volhouden, ze in elke beek, die bij sterken waterafvoer met vuursteen kegelt, net zoo te hebben opgehaald. Ik voor mij geloof, dat Prof. Rutot te Brussel gelijk heeft met zijn Eolithen theorie, zijn dageraad van den gebruikten steen, maar men vergete daarbij niet, dat elke steen uit zijn verzameling een geschiedenis heeft; d.w.z. gevonden is onder bepaalde omstandigheden, bijv. op plaatsen, waar geen andere vuursteen voorkomt, dan die er door menschenhanden is heen gebracht.

Wij onderscheiden dus:

ten eerste een *eolithisch tijdperk*, waarin de wordende mensch steenscherven, want het hoeft niet altijd vuursteen te zijn, opraapte of afsloeg, gebruikte en weer wegwierp, maar zich zóó weinig moeite gaf voor het fatsoenieren van het materiaal, dat het vaak uiterst moeilijk is te beslissen, of men met door menschenhand gebruikte „eolithen” te doen heeft.

ten tweede *Het palaeolithisch tijdperk*, waarin eerst grove dan steeds fijner bewerkte stukken worden aangetroffen, eerst vuistwiggén en schrapers, daarna mesjes en boren, eindelijk bijlen en lanspunten en soms daarnaast prachtige dolken, harpoenen, enz. uit been of hoorn.

ten derde *Het mesolithicum*, waarin de voorwerpen gedeeltelijk een achteruitgang in techniek toonen, gedeeltelijk een zoo volmaakt vorm aannemen, dat zij als het ware klaar liggen om te worden gepolijst en dat dan ook den overgang vormt tot

ten vierde *Het neolithicum*, waarin naast de klassieke pijlpunten en gepolijste bijlen nu ook ruw aardewerk optreedt.

Het begin van het neolithicum wordt geacht in Noordwest Europa tien à vijftien duizend jaar achter ons te liggen.

Eolithen en palaeolithen zijn uit ons land met zekerheid niet bekend, maar Zuid-Limburg bezit een zoo overweldigend rijke vindplaats van mesolithisch materiaal, dat zij een der mooiste van Europa genoemd mag worden. Daar over wil ik U in eenige volgende artikelen een en ander mede deelen, in de hoop, dat de daarbij te publiceeren afbeeldingen aanleiding zullen zijn, dat ook op andere plaatsen in ons land overblijfselen uit den ouden steentijd zullen worden gezocht en gevonden. Wij geven hierbij vast een serie teekeningen, die naar ik hoop menig jong onderzoeker naar buiten zullen lokken. En als er iets gevonden wordt, hoor ik het wel even?

Haarlem, Laurens Costerstr. 23.

Dr. W. G. N. VAN DER SLEEN.

NIEUWE PLANTENSOORTEN EN VARIËTEITEN GEVONDEN IN NEDERLAND IN 1922.

In deze lijst en evenzoo in de volgende zijn de volgende verkortingen gebruikt: N. K. A. Nederlandsch Kruidkundig Archief, B. H. Danser, Amsterdam, (Da.), Joh. Jansen, Malden, (Ja.), J. Kern, Nijmegen, (K.), A. W. Kloos Jr., Dordrecht, (Kl.), Th. Reichgeld, Nijmegen, (R.), J. L. v. Soest, 's-Gravenhage, (So.), C. G. G. J. v. Steenis, Utrecht, (S.) en W. H. Wachter, Rotterdam, (W.).

Scirpus setaceus pallescens. Hausm. Ter Apel. (Exc. N. B. V. in N. K. A. 1921).

Festuca megalura Nutt. Wormerveer, Rotterdam. (Kl. in N. K. A. 1921).

„ „ *var. colorata*. Rotterdam. (Kl. in N. K. A. 1921).